

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.:255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

До реєстр. № 5109 від 19.02.2021
Народні депутати України
М. Бужанський та інші

ВИСНОВОК на проект Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні»

У поданому законопроекті з метою протидії та запобігання антисемітизму, його проявам в Україні пропонується на законодавчому рівні визначити поняття антисемітизму, його основні прояви, встановити заборону антисемітизму, його проявів та види відповідальності за порушення законодавства про антисемітизм.

Прийняття законопроекту, як зазначається у п. 6 пояснювальної записці до нього, призведе до створення законодавчого механізму протидії антисемітизму, його проявам, сприятиме формуванню культури толерантності в українському суспільстві.

Законопроект на момент підготовки висновку не включений до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік, затвердженого постановою Верховної Ради України від 02.02.2021 № 1165-IX.

Головне управління, розглянувши законопроект, вважає за необхідне висловити щодо його змісту наступні зауваження.

1. Необхідно зазначити, що прийняття нових первинних законодавчих актів доцільно здійснювати лише у випадках виникнення чи виділення певної самостійної сфери суспільних відносин, що не врегульована (недостатньо чи недосконало врегульована) існуючими нормами права. При цьому, для врегулювання такої сфери відносин має існувати потреба у прийнятті нових законодавчих норм.

Оскільки законопроектом пропонується врегулювати окремі випадки фактично врегульованих сьогодні суспільних відносин, є підстави вважати, що аналізований проект не має самостійного предмета регулювання.

Аналіз положень законопроекту дає підстави стверджувати, що суспільні відносини, які пропонується врегулювати у ньому, вже певною мірою врегульовані, як міжнародними актами у сфері захисту прав і свобод людини (Загальна декларація прав людини 1948 року, Декларація про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 2001 року, Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин 1992 року, Декларація про расу та расові заборони 1978 року, Конвенція про захист прав

людини і основоположних свобод від 04.11.1950 (ратифіковано Законом від 17.07.1997 № 475/97-ВР), Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965 (ратифіковано Президією Верховної Ради Української РСР 21.01.1969), Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01.02.1995 (ратифіковано Законом від 09.12.1997 № 703/97-ВР), так і актами вітчизняного законодавства (зокрема, Кримінальний кодекс України (наприклад, ст. 161 та ін.), Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»).

При цьому аналіз наведених у ст. 2 проекту форм проявів антисемітизму дозволяє зробити висновок, що ініціаторами законопроекту не враховано того, що чинна ст. 161 КК вже передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, а також за пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. При цьому, у рекомендації № R (97) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-учасницям з питань «розпалювання ненависті» (прийнятої Комітетом міністрів 30.10.1997 на засіданні заступників міністрів) наголошувалося на тому, що «розпалювання ненависті» необхідно розуміти як поняття, що охоплює усі форми самовираження: поширення, провокування, стимулювання, або виправдання расової ненависті, ксенофобії, антисемітизму або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у виді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації і ворожості щодо меншостей, мігрантів і осіб з емігрантськими коренями.

Таким чином, прийняття законопроекту може породити прецедент щодо необхідності врегулювання особливостей протидії іншим формам дискримінації окремими законами, що не відповідає потребам систематизації законодавства України.

Також зазначимо, що при вирішенні цього питання слід враховувати основоположні норми ст. 24 Конституції України, відповідно до яких громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

2. У проекті Закону, виходячи з його назви та преамбули, пропонується унормувати питання запобігання та протидії антисемітизму в Україні. Проте аналіз положень законопроекту дозволяє констатувати про відсутність новел, які б стосувалися безпосередньо *запобігання* цьому явищу.

3. Слід звернути увагу на термінологічні та редакційні вади законопроекту.

3.1. Невдалою вбачається редакція терміну «антисемітизм в Україні», як «певне ставлення до осіб єврейського походження, яке виражається в ненависті щодо них». Дефініція цього терміну не містить притаманних юридичній

термінології ознак однозначності та не повною мірою відображає сутність означеного поняття. Принагідно звертаємо увагу на визначення терміну «антисемітизм», що наводиться в «Словнику термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти» та визначається, як «страх, ненависть, образу, підозрілість, упередженість, дискримінацію чи несправедливе ставлення до людей єврейського походження або тих, хто сповідує іудаїзм»¹.

3.2. Враховуючи необхідність дотримання принципу юридичної визначеності, вважаємо сумнівним використання у проекті термінології, яка створює підстави для подальшого неоднозначного трактування запропонованих норм та які самі потребують певного змістовного роз'яснення (наприклад, «радикально-ідеологічні переконання», «екстремістські релігійні погляди», «антисемітські висловлювання», «мотиви антисемітизму» тощо (ст. 2)).

3.3. Також у проекті містяться оціночні судження, які відповідно до вимог законодавчої техніки не повинні міститися у нормативно-правових актах. Так, досить загально сформульованими і такими, що дозволяють їх довільне тлумачення виглядають такі формулювання, як: «стереотипні, ненависницькі та такі, що озлоблюють, заяви», «реальні чи уявні правопорушення».

Відповідно до позиції Конституційного Суду України вживання в законі таких виразів не відповідає принципу юридичної визначеності як складової конституційного принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України), а також конституційним принципам рівності і справедливості, з яких випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (пп. 5.4. п. 5 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005).

4. Законопроект потребує і іншого техніко-юридичного вдосконалення. Зокрема, потребує корегування нумерація розділу «Прикінцеві положення» законопроекту, який, вочевидь, має бути розділом III.

Керівник Головного управління

С. Тихонюк

Вик.: В. Грицак, Н. Лебедь

¹ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти URL: https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Spivrobotnuctvo%20z%20radoj%20EU/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the-youth-policy-field-for-human-rights-and-non-formal-education.pdf

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: ТИХОНЮК СВІТЛАНА АНДРІЙВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA10400000733B42008E588D01
Дійсний до: 27.05.2021 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 16/03-2021/117925 від 05.04.2021

464381